

Melding om foretakssammenslutning

-

Norli Libris AS

og

utvalgte Notabenebutikker

12. juni 2017

Innhold

1	Innledning	5
2	Melder	5
2.1	MELDER	5
2.2	KONTAKTPERSON/REPRESENTANT	5
3	Øvrige involverte foretak	5
4	Beskrivelse av foretakssammenslutningen	6
4.1	BESKRIVELSE AV FORETAKSSAMMENSLUTNINGEN OG HVORDAN DEN KOM I STAND	6
4.2	BESKRIVELSE AV FAKTISKE OG JURIDISKE FORHOLD SOM ER AV BETYDNING FOR MULIGHETEN TIL Å UTØVE AVGJØRENDE OG VARIG INNFLYTELSE (KONTROLL) OVER FORETAKETS VIRKSOMHET	6
4.3	BESKRIVELSE AV DET STRATEGISKE OG ØKONOMISKE RASJONALE BAK FORETAKSSAMMENSLUTNINGEN.....	6
4.4	AVTALE OM FORETAKSSAMMENSLUTNINGEN MED BILAG	6
5	Beskrivelse av de involverte foretak og foretak i samme konsern.....	6
5.1	BESKRIVELSE AV DE INVOLVERTE FORETAKENES JURIDISKE OG ORGANISATORISKE STRUKTUR, OG DERES VIRKSOMHETSOMRÅDER	6
5.1.1	<i>Norli Libris AS</i>	6
5.1.2	<i>Nye Notabene AS</i>	7
5.1.3	<i>Målbutikkene</i>	7
5.2	OVERSIKT OVER EIERINTERESSER DE INVOLVERTE FORETAKENE HAR UTENFOR KONSRNET, MEN INNENFOR DE VIRKSOMHETSOMRÅDER SOM BERØRES AV FORETAKSSAMMENSLUTNINGEN	7
5.3	HVER AV DE INVOLVERTE FORETAKENES OMSETNING OG DRIFTSRESULTAT I NORGE SISTE REGNSKAPSÅR	8
5.4	BRANSJEORGANISASJONER DE INVOLVERTE FORETAKENE EVENTUELT ER MEDLEM AV	8
6	Generelt om markedene som berøres av foretakssammenslutningen	8
6.1	INNLEDNING OG OVERSIKT OVER BERØRTE MARKEDER.....	8
6.2	OVERSIKT OVER VERDIKJEDEN I BOKMARKEDET.....	8
6.3	BOKAVTALEN.....	8
6.4	DET RELEVANTE PRODUKTMARKEDET	9
6.4.1	<i>Innledning</i>	9
6.4.2	<i>Avgiftspliktige varer</i>	9
6.4.3	<i>Markedsinndeling etter ledd i verdikjeden</i>	10
6.4.4	<i>Markedsinndeling etter boktype</i>	10
6.4.5	<i>Markedsinndeling etter salgskanaler</i>	10
6.5	DET RELEVANTE GEOGRAFISKE MARKEDET	11
6.5.1	<i>Nasjonalt marked og lokale markeder</i>	11
6.5.2	<i>Nærmere om avgrensningen av lokale markeder</i>	12
7	Nærmere om de berørte markedene, herunder markedsstruktur og markedsandeler.....	13
7.1	OVERSIKT OVER DET NORSKE MARKEDET	13
7.2	BÆRUMS VERK	14
7.2.1	<i>Oversikt over markedet</i>	14

7.2.2	Beregning av markedsandeler	14
7.2.3	Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse på Bærums Verk	15
7.3	STRØMMEN	15
7.3.1	Oversikt over markedet	15
7.3.2	Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse i Strømmen	16
7.4	TVEDESTRAND	16
7.4.1	Oversikt over markedet	16
7.4.2	Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse i Tvedestrand	16
7.5	RORTUNET (SLEMMESTAD)	17
7.5.1	Oversikt over markedet	17
7.5.2	Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse på Rortunet	17
7.6	ÅMOT	17
7.6.1	Oversikt over markedet	17
7.6.2	Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse i Åmot	18
7.7	RAUFOSS	18
7.7.1	Oversikt over markedet	18
7.7.2	Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse på Raufoss	18
7.8	JÆRHAGEN/KLEPP	18
7.8.1	Oversikt over markedet	18
7.8.2	Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse på Jærhagen/Klepp	19
7.9	JØRPELAND	19
7.9.1	Oversikt over markedet	19
7.9.2	Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse på Jørpeland	19
7.10	VOLDA	20
7.10.1	Oversikt over markedet	20
7.10.2	Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse i Volda	20
7.11	BROTORVET (STATHELLE)	20
7.11.1	Oversikt over markedet	20
7.11.2	Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse på Brotorvet	21
7.12	RYGGE	21
7.12.1	Oversikt over markedet	21
7.12.2	Beregning av markedsandeler	21
7.12.3	Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse i Rygge	22
7.13	ØSTFOLDHALLEN (FREDRIKSTAD)	22
7.13.1	Oversikt over markedet	22
7.13.2	Beregning av markedsandeler	23
7.13.3	Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse i Østfoldhallen	23
8	SALGSKANALER, SAMARBEIDSAVTALER, TILBUDS- OG ETTERSPORSELSSTRUKTUR	
I markedet mv		24
8.1	AKTØRENES SAMLEDE OMSETNING	24
8.2	DE VANLIGSTE SALGSKANALENE I DE BERØRTE MARKEDENE	24
8.3	DE VIKTIGSTE SAMARBEIDSAVTALENE I DE BERØRTE MARKEDENE	24
8.4	ETTERSPORSELSSTRUKTUREN I DE BERØRTE MARKEDENE	24
8.5	BETYDNINGEN AV FORSKNING OG UTVIKLING FOR PRODUKTUTVIKLINGEN I DE BERØRTE MARKEDENE	24

8.6	HVILKE VIRKNINGER FORETAKSSAMMENSLUTNINGEN ANTAS Å HA FOR MARKEDSSTRUKTUREN I DE BERØRTE MARKEDENE.....	24
9	De involverte foretakenes viktigste konkurrenter, kunder og leverandører.....	24
9.1	KONKURRENTER	24
9.2	KUNDER	25
9.3	LEVERANDØRER.....	25
10	Etablering og ekspansjon i de berørte markedene	25
11	Vertikalt forbundne markeder hvor partene har en markedsandel som overstiger 30 % på ett av markedene	25
12	Effektivitetsgevinster	25
13	Opplysninger om foretakssammenslutningen er underlagt tilsyn fra andre konkurransemyndigheter 25	
14	De involverte foretakenes siste årsberegning og årsregnskap	25

1 INNLEDNING

Foretakssammenslutningen gjelder Norli Libris AS' erverv av 12 butikker fra Nye Notabene AS. Samlet omsetning for butikkene som er overtas er ■■■ MNOK, og transaksjonen er følgelig ikke undergitt ordinær meldeplikt. Bl.a. etter samtaler med Konkurransetilsynet, har partene kommet til at man likevel vil inngi melding.

Salget har sin bakgrunn i den vanskelige situasjonen Notabene-kjeden har vært i etter konkursen i 2013, og den påfølgende overtakelsen av DnB under navnet Nye Notabene AS. Det har over tid pågått en prosess med å finne en løsning for kjeden, og det har nå bl.a. resultert i salget av disse 12 butikkene til Norli Libris.

For Norli Libris er dette en mulighet til å etablere seg i områder hvor man hittil ikke har vært til stede. Samtidig gir ervervet av de 12 butikkene skalafordeler i form av lavere innkjøpspriser og mer effektiv administrasjon og distribusjon. Dette gir større rom for å utvikle kjedens tilbud, og dermed møte konkurransen fra andre aktører – så vel konkurrenter med fysiske utsalg som konkurrenter som selger over nett.

Ervervet vil ikke medføre negative virkninger på konkurransen - verken nasjonalt eller lokalt.

- Lokalt vil det være små endringer i konkurransebildet fordi de 12 butikkene i all hovedsak ligger i områder hvor Norli Libris enten ikke er tilstede eller har en begrenset tilstedeværelse før ervervet.
- Det er også snakk om en meget beskjeden økning i nasjonal markedsandel (noe i overkant av ■■■ prosent), slik at påvirkning på en ev. nasjonal konkurranse er svært begrenset. Derimot vil ervervet bidra til mer effektiv kjededrift, som igjen gjør det mulig å opprettholde bokhandlere på små steder med et begrenset kundegrunnlag. Fysiske bokhandlerutsalg er et viktig supplement til netthandel på mindre steder med begrenset kundegrunnlag.

2 MELDER

2.1 Melder

Navn: Norli Libris AS («NL»)
Org.nr.: 913 820 509
Adresse: Postboks 4624 Nydalen, 0405 Oslo

2.2 Kontaktperson/representant

Navn: Advokatfirma Ræder DA v/advokat Fredrik Ottesen
Adresse: Postboks 2944 Solli, 0230 Oslo
Tlf: 23 27 27 00
Mob: 93 60 14 17
E-post: fot@raeder.no

3 ØVRIGE INVOLVERTE FORETAK

Navn: Nye Notabene AS («NB»)
Org.nr: 999 549 551

4 BESKRIVELSE AV FORETAKSSAMMENSLUTNINGEN

4.1 Beskrivelse av foretakssammenslutningen og hvordan den kom i stand

Etter avtale om kjøp av virksomhet datert 9. juni 2017 mellom NL og NB, skal NL overta 12 bokhandelsutvalg fra NB. NL overtar leieavtaler, arbeidsavtaler, varelager, driftsmidler osv., slik at virksomheten kan drives videre under ett av konseptene til NL. Hver slik virksomhet omtales heretter som "**Butikk**" og sammen "**Butikkene**". Overdragelsen av Butikkene benevnes heretter «**Transaksjonen**».

4.2 Beskrivelse av faktiske og juridiske forhold som er av betydning for muligheten til å utøve avgjørende og varig innflytelse (kontroll) over foretakets virksomhet

Forut for Transaksjonen er Butikkene kontrollert av NB. Etter transaksjonen vil Butikkene være heleid og dermed kontrollert av NL. Det foreligger følgelig en varig endring av kontroll over Butikkene.

4.3 Beskrivelse av det strategiske og økonomiske rasjonale bak foretakssammenslutningen

For NL er formålet med ervervet først og fremst muligheten til å etablere seg i områder hvor man hittil ikke har vært til stede. Samtidig gir ervervet av de tolv utvalgene skalafordeler i form av lavere innkjøpspriser og mer effektiv administrasjon og distribusjon. Lavere kostnader gir mulighet for å konkurrere hardere, og som nevnt innledningsvis gir det også større muligheter for å drive butikker på steder med begrenset kundegrunnlag.

Selger har over noe tid ønsket å finne en løsning for NB etter at man ble sittende som eiere etter konkursen i 2013. Transaksjonen er en del av en slik løsning.

4.4 Avtale om foretakssammenslutningen med bilag

Avtale om kjøp av nærmere angitte butikker vedlegges som:

Bilag 1 Avtale av om kjøp av virksomhet av 9. juni 2017

5 BESKRIVELSE AV DE INVOLVERTE FORETAK OG FORETAK I SAMME KONSERN

5.1 Beskrivelse av de involverte foretakenes juridiske og organisatoriske struktur, og deres virksomhetsområder

5.1.1 Norli Libris AS

NL er morselskap i Norli Libris-konsernet, og er fellesadministrasjon for bokhandelkjedene Norli, Libris og Kontorspar. NL eier de landsomfattende bokhandelkjedene Norli og Libris. Norli-kjeden består av 120 butikker, og NL eier disse butikkene direkte. Libris-kjeden består av 58 butikker, og de fleste av butikkene er eid av lokale kjøpmenn. Butikkene under Norli- og Libris-kjedene selger både bøker, kontorrekvisita og lignende tilbehør. Salg av bøker utgjør hoveddelen av omsetningen. NL eier også Kontorspar-kjeden, som består av 26 lokalt eide forhandlere av kontor, data, hygiene og kantineprodukter.

NL er 100 % eier av datterselskapene Danke AS og Kontorspar AS, og har en eierinteresse på 10,65 % i Bokbasen AS. Danke AS driver innkjøp og distribusjonstjeneste for kjedene Norli, Kontorspar og

Libris. Bokbasen AS driver metadatabasen bokdatabasen, samt flere andre søke-, navigasjons- og bestillingstjenester.

NL eies med 51 % av H Aschehoug & Co W Nygaard AS («**Aschehoug**»), og med 49 % av NorgesGruppen ASA («**NorgesGruppen**»).

Aschehoug er morselskapet i et forlagskonsern som eies av 75 aksjonærer. William Nygaard er største eier med 10 % av aksjene. Aschehoug utgir et bredt spekter av skjønnlitteratur, generell litteratur, billigbøker, fagbøker og læremidler, gjennom forlagene Aschehoug, Universitetsforlaget, Oktober og Spektrum. Selskapet har 7 datterselskaper, og eier for øvrig 11 andre selskaper med en eierandel på 50 % eller mindre.

NorgesGruppen er et ikke-børsnotert handelsselskap som driver handel innen en rekke områder, hvorav de to hovedområdene er detaljhandel og engroshandel. Joh Johansson AS er største eier med 64,71 % av aksjene. NorgesGruppen er morselskap i et konsern med en rekke heleide datterselskaper.

5.1.2 Nye Notabene AS

NB er en landsomfattende butikkjede, som driver detaljhandel med bøker, spill, leker, gaver reiseprodukter og skole- og kontorvarer. Notabene har totalt 601 ansatte og 109 butikker, hvorav 107 er egneide. Salg av bøker utgjør for de fleste av butikkene hoveddelen av omsetningen.

NB hadde i 2015 et driftsresultat på kr 8 722 000.

5.1.3 Målbutikkene

NL skal som nevnt kjøpe 12 av NBs butikker. Nedenfor er en oversikt over hvilke butikker som er omfattet av kjøpet. Nærmere informasjon om Butikkene finnes under omtalen av de enkelte lokale markeder.

- Strømmen
- Brotorvet
- Jærhagen/Klepp
- Rygge
- Rortunet
- Åmot
- Bærums Verk
- Tvedestrand
- Østfoldhallen
- Raufoss
- Jørpeland
- Volda

5.2 Oversikt over eierinteresser de involverte foretakene har utenfor konsernet, men innenfor de virksomhetsområder som berøres av foretakssammenslutningen

NL har som nevnt en eierandel på 10,65 % i Bokbasen AS. Bokbasen AS driver metadatabasen bokdatabasen, samt flere andre søke-, navigasjons- og bestillingstjenester.

5.3 Hver av de involverte foretakenes omsetning og driftsresultat i Norge siste regnskapsår

	Omsetning 2016	Driftsresultat 2016
Norli Libris AS (kons.)	1 049 MNOK	33,8 MNOK
Målbutikker	■ MNOK	■ MNOK

5.4 Bransjeorganisasjoner de involverte foretakene eventuelt er medlem av

Både NL og NB er medlemmer av Bokhandlerforeningen. NL er også medlem av Virke.

6 GENERELT OM MARKEDENE SOM BERØRES AV FORETAKSSAMMENSLUTNINGEN

6.1 Innledning og oversikt over berørte markeder

Både NL og NB driver bokhandelvirksomhet i Norge. Salg av bøker utgjør hoveddelen av omsetningen hos begge parter, men partene selger også kontorrekvisita, kort, tegnesaker og spill mv. Både NL og NB har også nettbutikker.

NL og de aktuelle butikkene har begge virksomhet i følgende fylker:

- Akershus: Bærums Verk og Strømmen
- Aust-Agder: Tvedestrand
- Buskerud: Rortunet (Slemmestad), Åmot
- Møre og Romsdal: Volda
- Oppland: Raufoss
- Rogaland: Jærhagen/Klepp og Jørpeland
- Telemark: Brotorvet (Stathelle)
- Østfold: Rygge og Østfoldhallen (Fredrikstad)

Det redegjøres nærmere for hvert enkelt marked nedenfor i avsnitt 7.2 flg.

6.2 Oversikt over verdikjeden i bokmarkedet

Som også lagt til grunn av tilsynet i vedtak V2011-5, kan verdikjeden i bokmarkedet deles inn i fire ledd; (i) forlagenes erverv av forfatterrettigheter, (ii) produksjon av salgbare produkter (bøker) og salg til forhandler, (iii) distribusjon/logistikk og (iv) salg fra forhandler til sluttbruker. Partene har kun overlappende virksomhet på forhandlerleddet.

På forhandlernivået finnes bokhandlene (fysiske og nettbaserte), dagligvarehandel, kiosk og bensinstasjoner (det såkalte massemarkedet) og enkelte andre forhandlere (f.eks. selges det noe kokebøker i kjøkkenutstyrsbutikker og barnebøker i leketøysbutikker). Det skjer også dirktesalg fra forlagene til større sluttbrukere. Bokklubbene trykker i det vesentligste selv sine utgaver på lisens, og er dermed både oppstrøms- og nedstrømsaktører. En økende andel av boksalget skjer via nettbutikker, jf. nærmere om dette nedenfor.

6.3 Bokavtalen

Bokavtalen 2015 er en bransjeavtale inngått mellom Den norske Bokhandlerforening («Bokhandlerforeningen») og Den norske Forleggerforening («Forleggerforeningen»). Avtalen trådte i kraft 1. januar 2017 og løper frem til 31. desember 2018. Bokavtalen setter rammevilkår for salg av

bøker i Norge, og gjelder for samtlige forlag og bokhandlere som er medlemmer av Bokhandlerforeningen og Forleggerforeningen. Videre gjelder avtalen salg uavhengig av bokformat eller salgskanal.

I henhold til Bokavtalens avsnitt 2.1 skal det utgivende forlaget fastsette en fast utsalgspris på sine nye bøker, og denne prisen skal gjelde fra utgivelsesåret til 30. april året etter. Konkurransetilsynet har uttalt følgende om Bokavtalen av 2011 § 2.1, som Bokavtalen av 2015 bygger på:

Forhandlere som er bundet av Bokavtalen er forpliktet til å selge bøker til den prisen som er fastsatt av forlaget, jf. Bokavtalen § 2.1. Den vertikale prisbindingen vil kunne begrense graden av priskonkurranse mellom bokhandlerne.

Fastprisordningen er tidsbegrenset. Bokgruppe 2, fagbøker, selges til fastpris i utgivelsesåret og påfølgende år. Øvrige bokgrupper selges til fastpris i utgivelsesåret og frem til og med 30. april året etter. Bokgruppe 1, skolebøker, er ikke omfattet av bokavtalen. Utenfor fastprisperioden kan forhandlerne konkurrere fritt på pris.

Bokavtalen åpner i § 2.2 for at norsk bokhandel og enhver annen salgskanal kan gi inntil 12,5 prosent rabatt på bøker i bokgruppene 3-4 og 8-9. I fastprisperioden vil det således være adgang til å gi rabatter på sakprosa, skjønnlitteratur, lydbøker og ebøker, mens det ikke vil være adgang til å gi rabatter på billigbøker (pocketbøker) i fastprisperioden.¹

Bokavtalen forutsettes kjent for tilsynet og omtales ikke nærmere.

6.4 Det relevante produktmarkedet

6.4.1 Innledning

Bokmarkedet kan tenkes inndelt i ulike relevante markeder etter ulike kriterier:

- Ledd i verdikjeden
- Boktype
- Salgskanal

Det redegjøres nærmere for disse kriteriene i avsnitt 6.4.3 til 6.4.5 nedenfor.

6.4.2 Avgiftspliktige varer

De fleste bokhandlere selger en kombinasjon av bøker og såkalte «avgiftspliktige varer», f.eks. kontorrekvisita, kort, tegnesaker og spill mv. Transaksjonen innebærer overlapp også innenfor ulike kategorier avgiftspliktige varer. I sin tidligere praksis, jf. bl.a. vedtak V2011-5, synes Konkurransetilsynet å legge til grunn at disse varene utgjør separate markeder, adskilt fra markedet for salg av bøker.

Det er vanskelig å beregne markedsandeler per varegruppe. Innenfor varegrupper som kontorrekvisita, kort, tegnesaker og spill mv. er det imidlertid klart at partene også møter betydelig konkurranse fra en

¹ Konkurransetilsynets vedtak V2011-5- Norli Gruppen AS /NorgesGruppen Bok og Papir AS – konkurranse-loven § 16, jf. § 20 – inngrep mot foretakssammenslutning av 17. mars 2017 («Vedtak V2011-5»), s. 7

rekke andre typer forhandlere enn bokhandlere. Melder legger derfor til grunn at i den grad slike produkter utgjør egne markeder, så vil disse ikke være berørte markeder. Når konkurransen ikke blir vesentlig begrenset innenfor salg av bøker, vil den dermed i alle fall ikke bli begrenset innenfor de «avgiftspliktige varene». Partene vil derfor i det følgende fokusere på markedet for salg av bøker.

6.4.3 Markedsinndeling etter ledd i verdikjeden

Med utgangspunkt i verdikjeden beskrevet over, kan bokmarkedet tenkes inndelt i følgende relevante markeder:

- i. Marked(er) for kjøp av forlagsrettigheter
- ii. Marked(er) for salg fra forlag til forhandler
- iii. Marked(er) for bokdistribusjon/logistikk
- iv. Marked(er) for salg til slutt kunder (direktesalg fra forlag, bokklubb, salg fra forhandler (fysisk og nettbaserte))

Melder og Butikkene har kun overlappende virksomhet innenfor salg til slutt kunder, og det vil i den videre fremstilling fokuseres på markedet for salg til slutt kunder.

6.4.4 Markedsinndeling etter boktype

Bokmarkedet deles gjerne inn i tre hovedsegmenter:

- Skolemarkedet (skolebøker til grunn- og videregående skole)
- Fagbokmarkedet (universitets-, høyskole- og profesjonslitteratur)
- Allmennmarkedet (sakprosa og skjønnlitteratur, allmenne oppslagsverk (bøker i bokgruppene 3-9))

Konkurransen på tvers av disse delmarkedene er liten. Det er liten, om noen, etterspørselssubstitusjon mellom bøkene i de ulike delmarkedene. Delmarkedene skiller seg også fra hverandre blant annet ved at planleggingshorisonter, investeringsnivåer, rettighetsakkvisisjon, markedsføringsmetoder, kundegrupper og rutiner for ordrehåndtering til dels vil være svært forskjellige.

NL og NB driver hovedsakelig virksomhet innen allmennmarkedet. Allmennmarkedet er det klart største delmarkedet, og utgjorde i 2015 nesten 70 % av det samlede bokmarkedet i Norge.² Vi anser derfor allmennmarkedet for å være det berørte marked. I dette markedet var samlet omsetning (alle salgskanaler) i 2015 på ca. 3,8 milliarder kroner.³

Innenfor allmennmarkedet kan det videre skilles mellom flere bokgrupper; sakprosa, skjønnlitteratur for voksen og barnebøker. Konkurransetilsynet har imidlertid i sin senere praksis ikke skilt mellom ulike boktyper innenfor allmennmarkedet, jf. bl.a. V2011-5.

6.4.5 Markedsinndeling etter salgskanaler

Bøker distribueres gjennom fysiske og digitale salgskanaler som bokhandlere, «massemarkedet», bokklubber og direkte fra forlagene. I tillegg distribueres bøker direkte til norske forbrukere fra

² «Musikk, litteratur og visuell kunst i tall 2015», Halmrast m.fl.

³ Forleggerforeningens bransjestatistikk for 2015, samt «Musikk, litteratur og visuell kunst i tall 2015»

utenlandske nettbokhandlere (privat direkteimport). I 2015 utgjorde salg gjennom bokhandlere (fysiske og nettbaserte) omtrent halvparten av omsetningen i det norske markedet.⁴

Konkurransetilsynet la i vedtak V2011-5 til grunn at salg via «massemarkedet» ikke inngår i det samme markedet som salg via bokhandlere. Det samme gjaldt salg via Internett.

Partene viser imidlertid til at en inndeling basert på omsetningskanal ble avvist av Europakommisjonen i Egmont/Bonnier allerede i 2007, hvor det uttales:

«Furthermore, the market investigation did not bring forward any element on the basis of which a distinct “distant sale” market, including book clubs, mail orders and sales via the Internet, could be identified within the overall market for the sale of books to final customers. Rather, some replies indicated that, in Denmark, different sales channels, in which also the sales through supermarkets should be included, can be considered as part of one single market for sale of books to final consumers.»⁵

Kommisjonssaken er fra 2007, mens tilsynets vedtak er fra 2011. Det har de senere årene skjedd en ytterligere utvikling hva gjelder salg via Internett. Mens 31 % av omsetningen gjennom bokhandlere, massemarkedet, privat direkteimport og direktesalg gikk gjennom digitale utsalgssteder i 2013, er andelen økt til 37 % i 2015. Etter partenes oppfatning er det mye som tyder på at netthandel utøver et konkurransepress på fysiske bokhandlere. I analysen av konkurransesituasjonen i de enkelte lokale markeder vil derfor også konkurransepress fra netthandel bli vurdert.

Selv om massemarkedet preges av en etterspørsel etter få titler med høyt volum, og dermed har en etterspørselsstruktur som skiller seg noe fra salg gjennom bokhandlere, mener melder at også salg i massemarkedet utøver et visst konkurransepress på salg i ordinære bokhandlere.

Partene mener derfor det relevante markedet utgjør salg til sluttkunde av bøker i allmennmarkedet (uansett salgskanal). Partene er imidlertid enige med tilsynet i at det i all hovedsak kan ses bort fra salg via bokklubber. Andre bokhandlere antas også å være noe nærere konkurrenter til partene enn rene nettaktører og massemarkedet. Som det fremgår nedenfor, vil transaksjonen ikke hindre effektiv konkurranse i noen markeder, selv med en snever markedsavgrensning som kun omfatter salg via fysiske allmennbokhandlere.

6.5 Det relevante geografiske markedet

6.5.1 Nasjonalt marked og lokale markeder

I vedtak V2011-5 la Konkurransetilsynet til grunn følgende om geografisk marked for salg av allmennlitteratur fra fysiske bokhandler:

Etter Konkurransetilsynets vurdering vil markedet for fysiske allmennbokhandler som utgangspunkt, sett fra etterspørernes ståsted, ha en lokal avgrensning. Jo lengre distanse kundene må reise for å

⁴ «Musikk, litteratur og visuell kunst i tall 2015»

⁵ Sak COMP/M.4611 Egmont/Bonnier.

kjøre bøker, jo høyere blir transportkostnadene forbundet med handelen. Bokhandler lokalisert langt unna kunden vil således generelt være et dårlig substitutt til bokhandler lokalisert nært kunden.

Aktørene i det norske markedet for fysiske allmennbokhandler er imidlertid i betydelig grad tilknyttet nasjonale kjeder. Pris, utvalg og service fastsettes dels av kjeden sentralt, dels av den lokale bokhandelen. Graden av sentralstyring varierer mellom de ulike kjedene.

Samspeillet mellom konkurranse på lokalt og nasjonalt nivå taler for at det norske markedet for fysiske bokhandler må vurderes både nasjonalt og lokalt. Et moment som trekker i samme retning er at kjedene til enhver tid vil kunne endre graden av nasjonal og lokal prissetting ut i fra de konkrete markedsforholdene.⁶

Partene mener denne vurderingen fortsatt må ha gyldighet. Inkluderingen av salg over Internett i det relevante markedet øker imidlertid markedets nasjonale dimensjon.

6.5.2 Nærmere om avgrensningen av lokale markeder

Konkurransetilsynet har uttalt følgende om utstrekningen av lokale markeder:

Tilsynet avgrenser som nevnt det geografiske markedet med utgangspunkt i etterspørernes substitusjonsmuligheter. Handelsmønsteret vil variere på grunn av forskjeller i lokale forhold, og det vil derfor være vanskelig å fastslå utstrekningen av de lokale markedene ved en gitt standardisert metode (for eksempel en gitt avstand fra partenes bokhandler). Tilsynet har derfor foretatt en konkret vurdering av utstrekningen for hvert av de lokale markedene. Her redegjøres det nærmere for den metoden Konkurransetilsynet har lagt til grunn for vurderingen.

Utgangspunktet for utstrekningen av det lokale markedet vil etter tilsynets vurdering være det enkelte handleområdet. I de fleste norske byer og tettsteder vil hele byens/tettstedets sentrum utgjøre ett handleområde. Tilsynet har derfor ved avgrensningen av det geografiske markedet tatt utgangspunkt i sentrum av den aktuelle by/tettsted der partene har overlappende virksomhet. [...]

[...] Konkurransetilsynet har foretatt en konkret vurdering av utstrekningen av de lokale markeder med det enkelte handleområde som utgangspunkt. I denne vurderingen har tilsynet blant annet lagt vekt på hvor befolkningen er lokalisert. Dersom befolkningen i stort omfang er lokalisert mellom to handlesentrum eller et handlesentrum og et kjøpesenter, vil dette tale for at de to handelsdestinasjonene tilhører samme marked. Bakgrunnen for dette er at det blir mindre forskjeller når det gjelder reisetid, og de to handelsdestinasjonene fremstår derfor som mer likeverdige sett fra kundens ståsted.

Kjøpesenterets størrelse vil også ha betydning. Dersom kjøpesenteret er av en slik størrelse at det må betegnes som en handelsdestinasjon i seg selv, vil dette tale for at bokhandler som er lokalisert på kjøpesenteret må inkluderes i markedet. Kjøpesenteret og bokhandelens relative størrelse i forhold til byen/tettstedets handelssentrum og bokhandler vil også ha betydning. Kundene vil trolig i større grad være villige til å reise lenger for å kjøpe bøker, dersom handelsdestinasjonen og bokhandelen fremstår som et bedre handlealternativ generelt og i forhold til bøker spesielt.⁷

⁶ Vedtak V2011-5 s. 11

⁷ Vedtak V2011-5 s. 11-12

Bortsett fra at forbrukerne i større grad kjøper bøker over nettet, er ikke melder kjent med andre endringer i forbrukernes handlevaner som skulle tilsi en endret vurdering av markedets geografiske utstrekning. Det legges derfor til grunn at det skal foretas en konkret vurdering av utstrekningen av det lokale marked, og at markedet avgrenses med utgangspunkt i sentrum av byen eller tettstedet der partene har overlappende virksomhet.

7 NÆRMERE OM DE BERØRTE MARKEDENE, HERUNDER MARKEDSSTRUKTUR OG MARKEDSANDELER

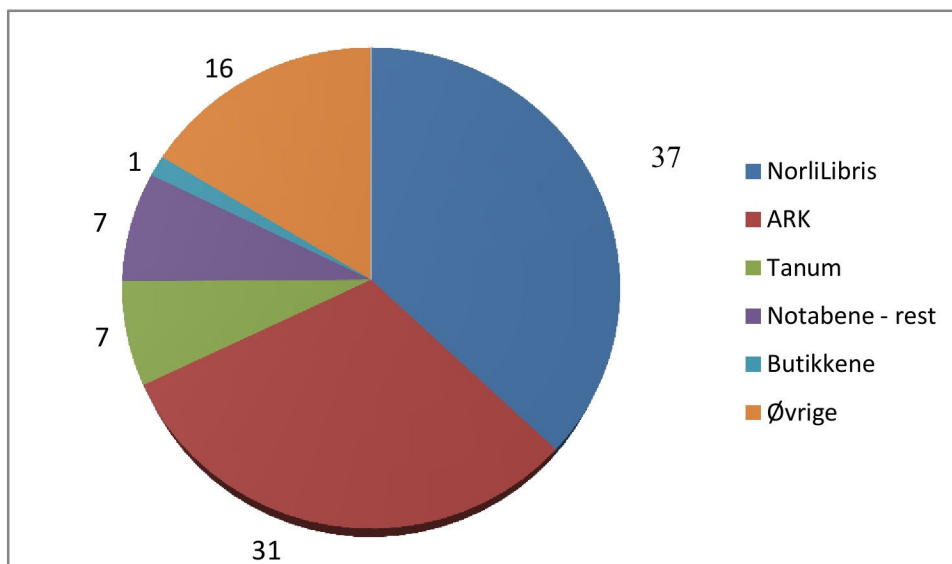
7.1 Oversikt over det norske markedet

Det norske bokmarkedet omfatter salg av norske og utenlandske bøker i Norge. I 2015 var omsetningen i det norske allmennbokmarkedet som nevnt på ca. 3,8 milliarder kroner.

Som redegjort for i avsnitt 6.5 over vil konkurransemessige virkninger bli drøftet med utgangspunkt i ulike lokale markeder for salg av allmennbøker fra fysiske bokhandlere til sluttbrukere i Norge. Dette markedet preges av kjedene Norli, Libris, Notabene, Ark, Boklageret og Tanum. Videre er det ca. 100 bokhandlerutsalg tilsluttet Fri Bokhandel. Dette er en sammenslutning av små og mellomstore bokhandlere spredt over hele landet.

Markedsandeler er beregnet på grunnlag av bokhandelens totale omsetning. Som nevnt selger de fleste bokhandlere i tillegg til bøker også enkelte andre varer, som for eksempel kontorrekvisita, kort, tegnesaker og spill mv. Det varierer mellom bokhandelene hvor stor del av omsetningen som består av andre varer enn bøker. I 2016 var omsetningen av andre varer enn bøker på [REDACTED] % hos NL og på mellom [REDACTED] % hos NB. Kontorrekvisita, kort, tegnesaker og spill mv. er varer som tilbys av en rekke aktører, og melder legger derfor til grunn at det for disse varene ikke skjer en konkurransemessig konsentrasjon av betydning, og at det heller ikke vil være noen berørte markeder.

Med en omsetning på ca. 1,4 milliarder kroner, har Norli Libris en nasjonal markedsandel på ca. [REDACTED] % før transaksjonen. Med en samlet omsetning på [REDACTED] millioner kroner har Butikkene en nasjonal markedsandel på ca. [REDACTED] %. Melder er ikke kjent med tilgjengelig statistikk over konkurrentenes tall, men figuren nedenfor viser melderens beste anslag over de største kjedenes markedsandeler:

Basert på ovennevnte andeler har melder også beregnet HHI-indeks på nasjonalt plan. Før transaksjonen er HHI på [REDACTED], mens den øker til [REDACTED] som følge av transaksjonen. Selv om markedet er nokså konsentrert før transaksjonen (HHI på over [REDACTED]), vil en delta på [REDACTED] normalt ikke gi opphav til konkurransemessige problemer, jf. Kommisjonens retningslinjer for horisontale fusjoner premiss 20. Ingen av de forhold som nevnes i samme punkts a)-d) er aktuelle i bokmarkedet.

Omsetningstallene som benyttes ved vurderingen av de lokale markedene nedenfor er tall for 2016. Tall for konkurrerende virksomhet er basert på melders beste anslag – dersom ikke annet er oppgitt.

Som det fremgår nedenfor er melder av den oppfatning at flertallet av de lokale markedene ikke er berørte fordi NL i dag ikke har virksomhet i markedet. Vi har likevel valgt å gi litt utfyllende informasjon om den enkelte butikk, området og avstand til de nærmeste konkurrenter.

7.2 Bærums Verk

7.2.1 Oversikt over markedet

Bærums Verk er et lite handels- og kultursenter i Bærum kommune i Akershus. Innbyggertallet i Bærum kommune var per første kvartal i 2017 på 124 223.⁸ Bokhandelomsetningen i Bærum kommune var på kr 129 714 000. Handelsmønsteret i Bærum preges av mange mellomstore handelssentre, samt store kjøpesentre som Sandvika Storsenter og Fornebu S.

Målbutikken, Notabene Bærums Verk, ligger på kjøpesenteret Handelsstedet Bærums Verk. Butikkens omsetning var i 2016 på kr [REDACTED]. Kjøpesenteret har over 40 butikker, spisesteder og øvrige tilbud. Målbutikken er den eneste bokhandelen på senteret. Senterets åpningstider er 10-20 (10-18).

Notabene på Rykkinn senteret er nærmest Målbutikken i avstand. Butikkens omsetning var i 2016 på kr [REDACTED]. Avstanden til Målbutikken er 3,1 km, og reiseavstanden med bil er 6 minutter. Senteret har over 40 butikker, spisesteder og øvrige tilbud. Senterets åpningstider er 10-20 (10-18).

Videre er Ark etablert på Kolsås-senteret. Butikken har en antatt omsetning på kr [REDACTED]. Avstanden til Målbutikken er 3,6 km, og reiseavstanden med bil er 6 minutter. Senteret har 19 butikker, spisesteder og øvrige tilbud. Senterets åpningstider er 10-20 (10-18).

Nærmeste NL-butikker er Norli på Bekkestua Senter. Butikken ble etablert i august 2016, og hadde i fjor en omsetning på kr [REDACTED]. Avstanden til Målbutikken er 7,5 km, og reiseavstanden med bil er 13 minutter. På samme senter har Ark en butikk som i fjor hadde en antatt omsetning på kr [REDACTED]. Bekkestua Senter har over 40 butikker, spisesteder og øvrige tilbud. Senterets åpningstider er 10-20 (09-18).

Videre har både Ark og Norli butikker på Sandvika Storsenter, og Ark har også utsalg på Fornebu S.

7.2.2 Beregning av markedsandeler

I tråd med KT's tidligere praksis redegjort for foran, legger melder til grunn at markedet er begrenset til Handelsstedet Bærums Verk.

⁸ SSB, Kommunefakta, Bærum-0219 (Akershus)

For det tilfelle at KT skulle mene markedet er større enn Bærums Verk, gis nedenfor et anslag på markedsandeler hvor også de geografisk nærmest beliggende aktørene er tatt med.

Butikk	Omsetning: NOK	Markedsandel: %
Notabene Bærums Verk		
Norli Bekkestua		
Ark Bekkestua Senter		
Notabene Rykkinn		
Ark Kolsås Senter		

7.2.3 Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse på Bærums Verk

Som det fremgår over er melder av den oppfatning at ervervet av Notabene Bærums Verk ikke medfører noen endring i den lokale konkurransen. Dette fordi målbutikken er eneste aktør i sitt lokale marked. For det tilfelle at man skulle inkludere de nærmeste sentrene Rykkinn og Kolsås i markedet, vil det fremdeles ikke medføre noen økt konsentrasjon da NL ikke er tilstede i et slikt marked.

Først hvis også Bekkestua inkluderes i markedet vil man få et overlapp. Partenes samlede markedsandel på █%, samt tilstedeværelse av flere konkurrenter, tilsier at transaksjonen ikke i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse. Vi minner i den forbindelse om det som er sagt foran om økt konkurransepress fra nettbokhandlere.

7.3 Strømmen

7.3.1 Oversikt over markedet

Strømmen er et større sted som ligger i Skedsmo kommune i Akershus. Bokhandelomsetningen i Skedsmo kommune var i 2016 på kr 61 719 000. Strømmen ligger 18 km utenfor Oslo. Handelsmønsteret i området preges av mellomstore og store handelssentre.

Målbutikken, Notabene Strømmen, ligger på Strømmen Storsenter. Butikken hadde i 2016 en omsetning på kr █. Strømmen Storsenter er et av Norges største kjøpesentre, med ca. 200 butikker, spisesteder og øvrige tilbud. Ark og Boklageret er også etablert på senteret. Butikkens omsetning i 2016 anslås å være henholdsvis kr █ og kr █.

Nærmeste NL-butikk er Norli på kjøpesenteret Lillestrøm Torv. Butikken ble etablert i august 2016, og omsetning var i 2016 på kr █. Butikken anslås å få en årlig omsetning på ca. █. Videre er også Ark etablert på Lillestrøm Torv. Butikkens antatte omsetning i 2016 var på kr █. Avstanden fra Lillestrøm Torv til Målbutikken er 3,6 km, og reiseavstanden er 9 minutter med bil. Det nevnes at senteret har 62 butikker, spisesteder og øvrige tilbud.

Videre er Ark og Norli etablert i Lørenskog. Norli-butikken er på Lørenskog Storsenter og Ark-butikken er på Metro Senter. Avstanden fra Norli-butikken til Målbutikken er 7,5 km, og reiseavstanden er 10 minutter med bil. Avstanden fra Ark-butikken til Målbutikken er 5,5 km, og reiseavstanden er 8 minutter med bil.

7.3.2 Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse i Strømmen

I henhold til KT's vurderinger redegjort for ovenfor, legger melder til grunn at markedet er begrenset til Strømmen. Det vises til at Strømmen er et område med stor handelsvirksomhet, og at det er flere mellomstore og store kjøpesentre i området. Disse forholdene, sett opp mot avstanden til øvrige handelsområdene som Lillestrøm og Lørenskog, medfører at bokhandlere utenfor Strømmen fremstår som dårlig substitutter for bokhandlene i Strømmen.

Etter partens syn er Strømmen derfor ikke et marked hvor partene har overlapp. Dersom Norli og Ark på Lillestrøm Torv skulle inkluderes i markedet, ville NL fremdeles hatt en svært begrenset andel av markedet. Det vises til antatt omsetning på Ark-butikken på senteret.

Fraværet av overlapp gjør at det ikke blir noen endringer i den lokale konkurransen i Strømmen.

7.4 Tvedestrand

7.4.1 Oversikt over markedet

Tvedestrand er en by og kommune i Aust-Agder. Bokhandelomsetningen i Tvedestrand kommune var i 2016 på kr 6 947 000.⁹ Tvedestrand er en liten by og kommune, og handelsmønsteret preges av små kjøpesentre og spredte enkeltbutikker.

Målbutikken, Notabene Tvedestrand, ligger på Grisen Storsenter i Tvedestrand. Butikken hadde i 2016 en omsetning på kr [REDACTED]. Senteret har 16 butikker, spisesteder og øvrige tilbud. Målbutikken er den eneste bokhandelen på senteret.

Tvedestrand Bok & Papir AS er nærmeste bokhandel i avstand. Avstanden til Målbutikken er 1,3 km, og reiseavstanden med bil er 4 minutter. Butikken er etablert i sentrum av Tvedestrand, og hadde i 2015 en omsetning på kr 1 457 000.¹⁰

Videre er Norli og Notabene etablert på Harebakken Senter i Arendal kommune. Avstanden til Målbutikken er 23 km, og reiseavstanden er 23 minutter med bil. Norli-butikken hadde i 2016 en omsetning på kr [REDACTED] og Notabene-butikken hadde en [REDACTED]. Harebakken Senter har ca. 60 butikker, spisesteder og øvrige tilbud, og senterets åpningstider er 10-20 (10-18).

Videre er Ark, Norli og Knut A Høyer AS Bokhandel/Veskehuset hver etablert med en butikk i Arendal sentrum og AMFI Arendal. Libris har en bokhandel i Lindstøl i Risør kommune.

7.4.2 Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse i Tvedestrand

Melder er av den oppfatning at Tvedestrand utgjør et eget lokalt marked, og at det derfor ikke foreligger overlapp. Markedet er følgelig ikke berørt, og transaksjonen medfører ingen begrensinger av konkurransen lokalt i Tvedestrand.

⁹ SSB, tall for 2016

¹⁰ Tall fra Brønnøysundregistrene

7.5 Rortunet (Slemmestad)

7.5.1 Oversikt over markedet

Rortunet ligger i Slemmestad, som er et tettsted i Røyken kommune i Buskerud. Slemmestad er et lite sted med liten handelsvirksomhet. Den største samlingen av butikker i Slemmestad er på Rortunet kjøpesenter, som har ca. 40 butikker, spisesteder og øvrige tilbud.

Målbutikken, Notabene Rortunet, er etablert på Rortunet kjøpesenter. Butikkens omsetning var i 2016 på kr [REDACTED]. Målbutikken er den eneste bokhandelen på kjøpesenteret. Butikken er videre den eneste bokhandelen i Røyken kommune. Notabene Røyken var etablert i Røyken sentrum inntil avvikling i januar 2013.

Norli på kjøpesenteret Trekanten i Asker kommune er nærmest målbutikken i avstand. Butikken hadde i 2016 en omsetning på kr [REDACTED]. Avstanden til Målbutikken er 10,1 km, og reiseavstanden med bil er 18 minutter. Boklageret hadde en butikk på samme senter inntil avvikling våren 2017. Kjøpesenteret Trekanten har 75 butikker, serveringssteder og øvrige tilbud.

Videre er Ark etablert i Asker sentrum. Avstanden til Målbutikken er 10,8 km, og reiseavstanden med bil er 18 minutter. Ark er også etablert på Holmen Senter i Asker. Avstanden til Målbutikken er 11,1 km, og reiseavstanden med bil er 15 minutter. Senteret har for øvrig totalt 50 butikker, spisesteder og øvrige tilbud. Norli og Boklageret er etablert på Liertoppen kjøpesenter i Lier kommune, med en avstand til Målbutikken på 18 km. Reiseavstanden er 22 minutter.

Det er videre etablert flere bokhandler i Drammen, herunder fire Norli-butikker, to Ark-butikker, to NB-butikker og en Vivo Bokhandel i Drammen. Avstanden til Målbutikken er lenger enn fra bokhandlene i Asker.

7.5.2 Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse på Rortunet

Melder er av den oppfatning at Slemmestad/Røyken utgjør et eget lokalt marked, og at det derfor ikke foreligger overlapp. Markedet er følgelig ikke berørt, og transaksjonen medfører ingen begrensinger av konkurransen lokalt i Slemmestad.

7.6 Åmot

7.6.1 Oversikt over markedet

Åmot er et sted i Modum kommune i Buskerud. Åmot er et lite sted med liten handelsvirksomhet. Den største samlingen av butikker i Åmot er på kjøpesenteret Åmotsenteret. Senteret har 13 butikker, spisesteder og øvrige tilbud.

Målbutikken, Notabene Åmot, ligger på Åmotsenteret. Butikken hadde i 2016 en omsetning på kr [REDACTED]. Målbutikken er den eneste bokhandelen på kjøpesenteret og i Åmot kommune.

Nærmeste bokhandel er Norli i Vikersund, i Modum kommune i Buskerud. Avstanden til målbutikken er 11,3 km, og reiseavstanden er 11 minutter med bil. Butikken hadde i 2016 en omsetning på kr [REDACTED].

Videre er Notabene etablert på Eiker Senter i Hokksund kommune i Buskerud. Avstanden til Målbutikken er 16,2 km, og reiseavstanden er 17 minutter med bil. Notabene er også etablert på Buskerud Storsenter. Det samme er Norli. Avstanden til Målbutikken er 19 km, og reiseavstanden er 18 minutter med bil.

7.6.2 Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse i Åmot

Melder er av den oppfatning at Åmot utgjør et eget lokalt marked, og at det derfor ikke foreligger overlapp. Markedet er følgelig ikke berørt, og transaksjonen medfører ingen begrensinger av konkurransen lokalt i Åmot.

7.7 Raufoss

7.7.1 Oversikt over markedet

Raufoss er et tettsted og administrasjonssenteret i Vestre Toten kommune i Oppland. Raufoss er et lite tettsted, og det er liten handelsvirksomhet i området. Kjøpesenteret AMFI Raufoss representerer den største samlingen av enkeltbutikker i Raufoss.

Målbutikken, Notabene Raufoss, ligger på AMFI Raufoss. Butikken hadde i 2016 en omsetning på kr [REDACTED]. Målbutikken er den eneste bokhandelen på kjøpesenteret og i Vestre Toten kommune. AMFI Raufoss har 33 butikker, spisesteder og øvrige tilbud.

Norli-butikken i Gjøvik sentrum er nærmeste målbutikken i avstand. Avstanden til målbutikken er 10,6 km, og reiseavstanden er 13 minutter med bil. Butikken hadde i 2016 en omsetning på kr [REDACTED]. Videre er både Norli og Ark (etablert høsten 2016) etablert med butikker på kjøpesenteret CC Gjøvik. Avstanden til målbutikken er 11 km, og reiseavstanden er 13 minutter med bil. Norli-butikken hadde i 2016 en omsetning på kr [REDACTED]. For øvrig nevnes at studentbokhandelen Akademika ligger på NTNU i Gjøvik.

Videre har Libris en butikk i Lena i Østre Toten kommune. Avstanden til Målbutikken er 19,9 km, og reiseavstanden er 23 minutter med bil.

NB avvirket Notabene-butikkene på CC Gjøvik og i Gjøvik sentrum henholdsvis våren 2016 og våren 2017.

7.7.2 Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse på Raufoss

Melder er av den oppfatning at Raufoss utgjør et eget lokalt marked, og at det derfor ikke foreligger overlapp. Markedet er følgelig ikke berørt, og transaksjonen medfører ingen begrensinger av konkurransen lokalt i Raufoss.

7.8 Jærhagen/Klepp

7.8.1 Oversikt over markedet

Jærhagen er et tettsted i kommunen Klepp i Rogaland fylke. Innbyggertallet i Klepp kommune var per første kvartal 2017 på 19 076.¹¹ Bokhandelomsetningen i Klepp kommune var i 2016 på kr [REDACTED].

¹¹ SSB, Kommunefakta, Klepp-1120 (Rogaland)

Målbutikken, Notabene Jærhagen, ligger på Jærhagen Kjøpesenter i Klepp kommune. Butikkens omsetning er på kr [REDACTED]. Kjøpesenteret har 33 butikker, spisesteder og øvrige tilbud. Senterets åpningstider er 10-20 (10-18). Målbutikken er den eneste bokhandelen på Jærhagen kjøpesenter og i Klepp kommune.

Det er flere bokhandler i Bryne kommune. Bryne kommune hadde i 2016 en total bokhandelomsetning på kr 17 107 000. På kjøpesenteret M44 ligger både Norli Bryne og Notabene Bryne. Avstanden til Målbutikken er 5,7 km, og reiseavstanden med bil er 8 minutter. Norli Bryne har en omsetning på kr [REDACTED]. Jæren Kristne Bokhandel AS er etablert i Bryne sentrum. Avstanden til Målbutikken er 5,7 km, og reiseavstanden er 9 minutter med bil. Selskapet ble etablert i mai 2016.

Videre er det flere bokhandler i Sandnes kommune. På kjøpesenteret Kvadrat i Sandnes kommune er Ark Bokhandel Kvadrat, Norli Kvadrat og Boklageret Kvadrat. Avstanden til Målbutikken er 14 km, og reiseavstanden med bil er 14 min. Norli Kvadrat hadde i 2016 en omsetning på kr [REDACTED].

7.8.2 Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse på Jærhagen/Klepp

Melder er av den oppfatning at Klepp utgjør et eget lokalt marked, og at det derfor ikke foreligger overlapp. Markedet er følgelig ikke berørt, og transaksjonen medfører ingen begrensinger av konkurransen lokalt i Klepp.

7.9 Jørpeland

7.9.1 Oversikt over markedet

Jørpeland er en by og administrasjonssenteret i Strand kommune i Rogaland. Innbyggertallet i Strand kommune var per første kvartal i 2017 på 12 661.¹² Innbyggertallet i Jørpeland var per 1. januar 2016 på 7003.¹³ Jørpeland er en liten by, og handelsmønsteret preges av enkeltbutikker.

Målbutikken, Notabene Jørpeland, er etablert på det lille kjøpesenteret Ryfylke Storsenter i Jørpeland. Butikken hadde i 2016 en omsetning på kr [REDACTED]. Målbutikken er den eneste bokhandelen på kjøpesenteret og i Strand kommune.

Nærmeste bokhandel ligger i Stavanger. Norli er etablert med en butikk i Stavanger sentrum. Avstanden til Målbutikken er 27,8 km, og reiseavstanden er 59 minutter med bil. Butikken hadde i 2016 en omsetning på kr [REDACTED]. For øvrig har Ark, NB og Libris butikker i Stavanger.

7.9.2 Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse på Jørpeland

Melder er av den oppfatning at Jørpeland utgjør et eget lokalt marked, og at det derfor ikke foreligger overlapp. Markedet er følgelig ikke berørt, og transaksjonen medfører ingen begrensinger av konkurransen lokalt i Jørpeland.

¹² SSB, Kommunefakta, Strand-1130 (Rogaland)

¹³ SSB, Tettsteder. Folkemengde og areal, etter kommune. 1. januar 2016.

7.10 Volda

7.10.1 Oversikt over markedet

Volda er en kommune på Sunnmøre i Møre og Romsdal. Innbyggertallet i Volda kommune var per første kvartal på 9122.¹⁴ Volda er en liten kommune, og handelsmønsteret preges av små kjøpesentre og spredte enkeltbutikker.

Målbutikken, Notabene Volda, ligger i sentrum av Volda. Butikken hadde i 2016 en omsetning på kr [REDACTED]. Målbutikken er den eneste allmennbokhandelen i kommunen. Studentbokhandelen Akademika Volda ligger på Høgskolen i Volda.

Haugenbok.no er lokalisert i Volda, men driver kun nettbokhandel. Haugenbok.no hadde fysisk bokhandel i Volda inntil avvikling i 2009.

Nærmeste NL-butikk er Norli på kjøpesenteret AMFI Ørsta, som ligger i Ørsta kommune. Butikken hadde i 2016 en omsetning på kr [REDACTED]. Avstanden til Målbutikken er 9,6 km, og reiseavstanden med bil er 12 minutter.

Videre har Libris en bokhandel i Eid kommune. Notabene og Norli har bokhandel i Ulstein kommune. Vestvang Bokhandel AS er en nettbokhandel lokalisert i Herøy kommune.

7.10.2 Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse i Volda

Melder er av den oppfatning at Volda utgjør et eget lokalt marked, og at det derfor ikke foreligger overlapp. Markedet er følgelig ikke berørt, og transaksjonen medfører ingen begrensinger av konkurransen lokalt i Volda.

7.11 Brotorvet (Stathelle)

7.11.1 Oversikt over markedet

Stathelle er en by i Bamble kommune i Telemark. Innbyggertallet i Bamble kommune var per første kvartal 2017 på 14 126.¹⁵ Bokhandelomsetningen i Bamble kommune var i 2016 på kr 12 757 000. Handelsmønsteret i Bamble er preget av begrensede, men etablerte handelssentre i byene Stathelle og Langesund og tettstedet Herre.

Målbutikken, Notabene Brotorvet, ligger på kjøpesenteret AMFI Brotorvet Senter. Butikkens omsetning var i 2016 på kr [REDACTED]. Kjøpesenteret har over 40 butikker, spisesteder og øvrige tilbud. Ark-butikken på samme senter hadde i 2016 en anslått omsetning på kr [REDACTED].

Nærmeste bokhandel utenfor senteret er Boksafari AS i Langesund. Butikken hadde i fjor en omsetning på kr [REDACTED]. Avstanden til målbutikken er 6,5 km, og reiseavstanden med bil er 9 minutter.

Videre er Ark etablert med to butikker og NB med en butikk i Porsgrunn. Avstanden fra Målbutikken til Ark Down Town Porsgrunn er 14,2 km, og reiseavstanden er 18 minutter med bil.

¹⁴ SSB, Kommunefakta, Volda-1519 (Møre og Romsdal)

¹⁵ SSB, Kommunefakta, Bamble-0814 (Telemark)

Nærmeste NL-butikk i avstand er Norli-butikken på kjøpesenteret Arkaden-Skien Storsenter. Butikken hadde i 2016 en omsetning på kr [REDACTED]. Senteret har 21 butikker, spisesteder og øvrige tilbud. Åpningstider er 10-20 (10-18). Avstanden til Målbutikken er 24,4 km, og reiseavstanden med bil er 34 minutter.

7.11.2 Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse på Brotorvet

Melder er av den oppfatning at Stathelle utgjør et eget lokalt marked, og at det derfor ikke foreligger overlapp. Markedet er følgelig ikke berørt, og transaksjonen medfører ingen begrensinger av konkurransen lokalt i Stathelle.

7.12 Rygge

7.12.1 Oversikt over markedet

Rygge er en kommune i Østfold. Innbyggertallet i Rygge kommune var per første kvartal 2017 på 15 796.¹⁶ Kommunen er kjennetegnet av små kjøpesentre og enkeltbutikker og enkelttjenestetilbud. Rygge Storsenter er det største kjøpesenteret i Rygge, med over 40 butikker, spisesteder og øvrige tilbud.

Målbutikken, Notabene Rygge Storsenter, ligger på Rygge Storsenter. Butikkens omsetning i fjor var på kr [REDACTED]. Ark er også etablert med en butikk på senteret, med en antatt årlig omsetning på [REDACTED]. Det er ingen øvrige bokhandler i Rygge kommune.

Nærmeste bokhandel i avstand er Norli og Ark (etablert sommeren 2016) på kjøpesenteret AMFI Moss. Norli-butikken hadde i 2016 en omsetning på [REDACTED] fratrukket omsetningen fra butikkens kafévirksomhet. Boklageret-butikken på senteret ble avviklet april 2017. Avstanden mellom senteret og Målbutikken er 3,5 km, og reiseavstanden er 10 minutter med bil.

Videre er Norli og Notabene etablert på kjøpesenteret Mosseporten. Avstanden til målbutikken er 5,8 km, og reiseavstanden er 9 minutter med bil.

7.12.2 Beregning av markedsandeler

I tråd med KT's tidligere praksis redegjort for foran, legger melder til grunn at markedet er begrenset til Rygge. Det vises til at Rygge Storsenter er et mellomstort kjøpesenter som tilbyr et bredt spekter av butikker og andre tilbud, herunder to bokhandler. Dette tilsier at senteret er en separat og etablert handelsdestinasjon. Videre vises til at det vil ta 9-10 minutter med bil fra Rygge Storsenter til sentrene i Moss. Forholdene sett i sammenheng tilsier at innbyggerne i Rygge handler bøker på det lokale kjøpesenteret, fremfor å reise til sentrene i Moss.

Aktørene i det lokale markedet er Notabene og Ark. Det foreligger ikke overlapp mellom NL og NB, og markedet er følgelig ikke berørt av Transaksjonen.

For det tilfelle at KT skulle mene markedet er større enn Rygge, gis nedenfor et anslag på markedsandeler hvor også de geografisk nærmest beliggende aktørene er tatt med.

¹⁶ Statistisk sentralbyrå (SSB)

Butikk	Omsetning: NOK	Markedsandel: %
Notabene Rygge Storsenter		
Ark Rygge Storsenter		
Norli AMFI Moss		
Ark AMFI Moss		
Norli Mosseporten		
Notabene Mosseporten		

7.12.3 Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse i Rygge

Melder er av den oppfatning at Rygge utgjør et eget lokalt marked, og at det derfor ikke foreligger overlapp. Markedet er følgelig ikke berørt, og transaksjonen medfører ingen begrensinger av konkurransen i Rygge.

Dersom bokhandlene lokalisert i Moss skulle inkluderes i markedet, ville det vært overlapp. Melderens markedsandel etter Transaksjonen vil være på █ %. Det er imidlertid tilstedeværelse av flere konkurrenter. Herunder vises det til at Ark er etablert på både Rygge Storsenter og Moss AMFI. Videre minner vi om det som er sagt foran om økt konkurransepress fra nettbokhandlere.

Melder er derfor av den oppfatning at selv i et marked som omfatter både Rygge, Moss sentrum og Mosseporten kjøpesenter vil ikke Transaksjonen i betydelig grad hindre effektiv konkurranse.

7.13 Østfoldhallen (Fredrikstad)

7.13.1 Oversikt over markedet

Østfoldhallen er et kjøpesenter på Rolvsøy i Fredrikstad kommune i Østfold. Innbyggertallet i Fredrikstad kommune var per første kvartal 2017 på 80 207.¹⁷ Bokhandelomsetningen i Fredrikstad kommune var i 2016 på kr 45 153 000.¹⁸ Kjøpesenteret ligger ved riksvei 109 mellom Fredrikstad sentrum og Sarpsborg, og har 67 butikker, spisesteder og øvrige tilbud.

Notabene Østfoldhallens omsetning var i 2016 på kr █. På samme senter er Ark etablert med en butikk. Butikkens omsetning i 2016 anslås å være kr █.

Nærmeste NL-butikk er Libris på kjøpesenteret Torvbyen i Fredrikstad. Butikkens omsetning var i 2016 på kr █. Ark er etablert med en butikk på samme senter, og butikkens omsetning i 2016 anslås å være på kr █. Avstanden mellom målbutikken og Torvbyen er 5,9 km, og reiseavstanden er 8 minutter med bil.

Videre har Libris en butikk i Fredrikstad sentrum (Johnsen Libris). Butikkens kontantomsetning var i 2016 på kr █. Avstanden til Målbutikken er 6,2 km, og reiseavstanden er 9 minutter med bil. Studentbokhandelen SiØ Bok er videre etablert på Høgskolen i Østfold, lokalisert i Fredrikstad (tidligere Index Bokhandel).

¹⁷ SSB. Kommunefakta, Fredrikstad-0106 (Østfold)

¹⁸ SSB

Notabene, Ark og Libris er etablert med butikker i Sarpsborg. Libris og Ark har hver en butikk på kjøpesenteret AMFI Borg. Libris-butikken hadde i fjor en omsetning på kr [REDACTED], og Ark-butikkens omsetning anslås å være på kr [REDACTED]. Avstanden mellom målbutikken og AMFI Borg er 6,8 km, og reiseavstanden er 9 minutter med bil.

Notabene har to butikker i Sarpsborg som er lokalisert utenfor AMFI Sarpsborg. Omsetningen i 2016 var for Notabene Tunejordet på kr [REDACTED] og for Notabene Sarpsborg kr [REDACTED]. Avstanden mellom målbutikken og NB-butikkene er henholdsvis 8,7 km og reiseavstand på 12 minutter med bil, og 9,6 km og reiseavstand på 13 minutter med bil.

7.13.2 Beregning av markedsandeler

I tråd med KT's tidligere praksis redegjort for foran, legger melder til grunn at markedet er begrenset til Østfoldhallen. Det vises til at kjøpesenteret har 67 butikker, spisesteder og øvrige tilbud, og at senteret er en etablert handelsdestinasjon. Disse forholdene, sett opp mot avstanden til øvrige handelsområder som Fredrikstad sentrum og Sarpsborg, medfører at bokhandlere i Fredrikstad og Sarpsborg fremstår som dårlige substitutter for bokhandlene i Østfoldhallen.

Aktørene i det lokale markedet er Ark og Notabene. Det foreligger ikke overlapp mellom NL og NB, og markedet er følgelig ikke berørt av Transaksjonen.

For det tilfelle at KT skulle mene markedet er større enn Østfoldhallen, gis nedenfor et anslag på markedsandeler hvor også de geografisk nærmest beliggende aktørene er tatt med.

Butikk	Omsetning: NOK	Markedsandel: %
Notabene Østfoldhallen	[REDACTED]	[REDACTED]
Ark Østfoldhallen	[REDACTED]	[REDACTED]
Torvbyen Libris	[REDACTED]	[REDACTED]
Ark Torvbyen	[REDACTED]	[REDACTED]
Johnsen Libris	[REDACTED]	[REDACTED]
Ark AMFI Sarpsborg	[REDACTED]	[REDACTED]
Borg Libris (AMFI Sarpsborg)	[REDACTED]	[REDACTED]
Notabene Tunejordet	[REDACTED]	[REDACTED]
Notabene Sarpsborg	[REDACTED]	[REDACTED]

7.13.3 Transaksjonen vil ikke i betydelig grad hindre effektiv konkurranse i Østfoldhallen

Melder er som nevnt av den oppfatning at Østfoldhallen utgjør et eget lokalt marked, og at det derfor ikke foreligger overlapp. Markedet er følgelig ikke berørt, og transaksjonen medfører ingen begrensninger av konkurransen.

Dersom bokhandlene i Fredrikstad og Sarpsborg skulle inkluderes i markedet, ville det vært overlapp. Melderens markedsandel etter Transaksjonen vil være på [REDACTED]%. Den beskjedne økning i markedsandel, samt tilstedeværelse av flere konkurrenter, tilsier at transaksjonen ikke i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse. Herunder vises til at Ark er etablert på Østfoldhallen, og med en høyere omsetning. Vi minner også om det som er sagt foran om økt konkurransepress fra nettbokhandlere.

8 SALGSKANALER, SAMARBEIDSAVTALER, TILBUDS- OG ETTERSPORSELSSTRUKTUR I MARKEDET MV.

8.1 Aktørenes samlede omsetning

Som det fremgår over, var den samlede omsetningen i det norske allmennbokmarkedet på om lag 3,8 milliarder kroner, hvilket er nesten 70 % av det samlede bokmarkedet i Norge.

8.2 De vanligste salgskanalene i de berørte markedene

Transaksjonen berører detaljhandelsmarkedet med salg direkte til forbruker. De viktigste salgskanalene er bokhandlere (fysiske og nettbaserte) og massemarkedet, samt noe salg fra bokklubber, direkte fra forhandler og direkteimport.

8.3 De viktigste samarbeidsavtalene i de berørte markedene

Den viktigste samarbeidsavtalen i de berørte markedene er Bokavtalen, omtalt over. Melder kjenner ikke til andre samarbeidsavtaler av betydning.

8.4 Etterspørselsstrukturen i de berørte markedene

Bokmarkedet anses å være et modent marked.

Bokhandlene fører i stor grad det samme vareutvalget, slik at merkevarelojalitet og produkt differensiering synes å ha begrenset betydning. Kundelojaliteten i markedet er generelt lav, noe som underbygges av en høy grad av kundemobilitet. Byttekostnadene er nærmest ikke-eksisterende. Bruk av ulike lojalitetssystemer som kundekort osv. antas å ha en svært begrenset effekt.

Kundene i allmennbokmarkedet er forbrukere. Disse antas i alminnelighet ikke å ha kjøpermakt.

8.5 Betydningen av forskning og utvikling for produktutviklingen i de berørte markedene

Bokmarkedet er generelt ikke et marked preget av mye forskning og utvikling. Det har imidlertid de senere årene skjedd en utvikling i form av økt grad av netthandel og fremvekst av digitale produkter som e-bøker etc. Denne utviklingen antas å fortsette.

8.6 Hvilke virkninger foretakssammenslutningen antas å ha for markedsstrukturen i de berørte markedene

I alle markedene hvor foretakene har overlappende virksomhet utøver andre bokhandlere et sterkt konkurransepress på partene. Det er lave etableringshindre i markedet. På etterspørselssiden er det slik at kundene enkelt kan velge mellom ulike bokhandler i den enkelte kjøpsituasjon. For en mer detaljert redegjørelse for virkningene av foretakssammenslutningen i de enkelte markedene hvor partene har overlappende virksomhet vises til avsnitt 7 over.

9 DE INVOLVERTE FORETAKENES VIKTIGSTE KONKURRENTER, KUNDER OG LEVERANDØRER

9.1 Konkurrenter

Oversikt over partenes viktigste konkurrenter er gitt over. Som omtalt, vil foretakssammenslutningen ikke ha negative virkninger for konkurransen i markedet.

9.2 Kunder

Partenes kunder er primært enkeltpersoner. Det er således ikke mulig å angi partenes fem viktigste kunder.

Som omtalt, vil foretakssammenslutningen ikke ha negative virkninger for konkurransen i markedet, herunder vil den ikke ha negative virkninger for partenes kunder.

9.3 Leverandører

For den enkelte butikk er de største kostnadspostene husleie og varekjøp. Innkjøp av bøker forhandles sentralt mellom de ulike kjedene på den ene side, og de enkelte forlag på den andre siden. De største forlagshusene (Cappelen Damm, Aschehoug og Gyldendal) er normalt de største leverandørene, men dette kan variere noe fra år til år.

Som omtalt, vil foretakssammenslutningen ikke ha negative virkninger for konkurransen i markedet, herunder vil den ikke ha negative virkninger for partenes leverandører.

10 ETABLERING OG EKSPANSJON I DE BERØRTE MARKEDENE

Det har ikke vært store bevegelser i markedsandeler de siste årene. Foruten lokale ny-etableringer (til dels omtalt under hvert enkelt lokale marked), har Boklageret de siste årene etablert seg med 19 butikker i Norge.

11 VERTIKALT FORBUNDNE MARKEDER HVOR PARTENE HAR EN MARKEDSANDEL SOM OVERSTIGER 30 % PÅ ETT AV MARKEDENE

I den grad man mener forlagsbransjen er et vertikalt overlappende marked (jf. konkurranseloven § 18a bokstav f) på grunn av Aschehougs eierandel i NL, så anses den pålagte minimumsinformasjon avgitt andre steder i denne meldingen.

12 EFFEKTIVITETSGEVINSTER

For en oversikt over effektivitetsgevinster som følge av transaksjonen, se avsnitt 4.3. De der nevnte skalafordeler vil ikke være betydelige, og de er ikke søkt nærmere kvantifisert.

13 OPPLYSNINGER OM FORETAKSSAMMENSLUTNINGEN ER UNDERLAGT TILSYN FRA ANDRE KONKURRANSEMYNDIGHETER

Transaksjonen er ikke underlagt tilsyn fra andre konkurransemyndigheter.

14 DE INVOLVERTE FORETAKENES SISTE ÅRSBEREGNING OG ÅRSREGNSKAP

NLs årsberetning og årsregnskap for 2016 vedlegges som:

Bilag 2 NLs årsregnskap 2016

NBs årsberetning og årsregnskap for 2016 vedlegges som:

Bilag 3 NB årsregnskap 2016